

OVOZ REJISSORLIGIDA INDIVIDUAL VA DIFFERENSIAL TA'LIMNING AFZALLIKLARI

Azamat Kurbonov

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti 2-kurs magistranti

ANNOTATSIYA

Maqolada ovoz rejissorligining mohiyati, individual va differensial ta'lim olishning yo'nalishlari, uning ko'rinishlari va usullari haqida tahlil olib borilgan.

Kalit so'zlar: Musiqa, ovoz rejissori, texnologiya, kasb, rivojlanish.

KIRISH

Musiqa va kompyuter texnologiyalari ovozli materiallarni yoki turli darajadagi konsert tadbirlarini kuzatish bilan shug'ullanadigan mutaxassislarning badiiy-ijodiy va musiqiy-ta'lim sohalari faoliyatining asosiy tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, ular ovozli materiallar bilan yuqori sifatli ishlashni talab qiladi. Bugungi kunda deyarli har qanday musiqiy yoki madaniy tadbirni ovozni kuchaytiruvchi uskunalarsiz o'tkazishni tasavvur qilishning iloji yo'q, musiqa materialini yozib olish va keyinchalik qayta ishlash amalga oshiriladigan ovoz yozish studiyalari haqida gapirmasa ham bo'ladi. Radioeshittirish, televidenie, internet kanallari ham eshittirish audio va video kontentini ishlab chiqarishda musiqa va kompyuter texnologiyalaridan foydalanadilar. Ovoz muhandislari, ovoz muhandislari va ovoz dizaynerlari musiqa va kompyuter texnologiyalari sohasida yuqori sifatli ovoz dizaynini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Mamlakatimiz uchun ovoz rejissorligi kasbi boshqa kasblar bilan solishtirganda ancha yosh bo'lganligi sababli, ijodiy yo'nalishdagi universitet va kollejlarda "Ovoz rejissori" yo'nalishi bo'yicha guruhlar oz. "Ovoz rejissori", "Ommaviy tadbirlarni tashkil etishda ovoz muhandisligi" va boshqa sohalarda professional mahoratga ega bo'lgan mutaxassislarga turli muassasalarda, konsert maydonchalarida, studiyalarda talab katta. Mutaxassislarning zarur soni va darajasining yo'qligi bilan bog'liq bo'lgan ushbu muammo qisman o'rta va oliy, to'liq va to'liq bo'lmagan oliy musiqiy yoki musiqa-pedagogik ma'lumotga ega bo'lgan shaxslarni malaka oshirish kurslarida tayyorlash yo'li bilan hal etiladi.

Biroq, asosiy muammolardan biri to'liq kasbiy oliy ta'lim tizimida professional ovoz rejissorlarini tayyorlash muammosi bo'lib qolmoqda, talabalarni tayyorlash davridagi eng muhim vazifalardan biri nafaqat nazariy bilimlarni olish va ushbu bilimlarni amaliyotda qo'llash jarayonidir. Nafaqat amaliyot, balki professional texnik xizmatni shakllantirish ham dolzarbdir. Ushbu vazifani bajarish uchun bo'lajak mutaxassislar egallashi kerak bo'lgan fanlar ro'yxatiga "Eshitish tahlili" va "Texnik eshitishni rivojlantirish" kabilar kiradi. Shunga qaramay, amaliyot shuni ko'rsatadiki, ushbu fanlar bo'yicha dars soatlari har doim ham ovoz rejissorining eshitish qobiliyatini shakllantirish uchun yetarli bo'lavermaydi. Shunday savol tug'iladi, agar o'quv jarayonini ovoz yozish studiyasidagi ish bilan birlashtirish deyarli imkonsiz bo'lsa, talabalar eshitish qobiliyatini qayerda va qanday o'rganishlari mumkin? Ushbu muammoni hal qilish uchun ovozli interaktiv o'quv dasturlari - ovoz simulyatorlaridan foydalanish mumkin.

Ovoz simulyatorlari eshitish qobiliyatini o'qitishda qanday yordam berishi mumkinligini tushunish uchun, birinchi novbatda, odamning ovozni idrok etishini tushunish kerak, shuningdek, ovoz rejissorining professional eshitishini hisobga olish audio yozuvlarning parametrlarini ko'rsatish kerak.

Inson eshitish tizimiga kiradigan audio signal (musiqa, nutq, shovqin va boshqalar) ma'lum bir jismoniy xususiyatlarga ega: intensivlik, davriylik (chastota), davomiylik, spektr, fazodagi joylashuvi va boshqalar. Xuddi shu signal ma'lum sezgilarni keltirib chiqaradi. Miyaning chap yarim shari nutqni tushunish va takrorlash, shuningdek, ritmni tahlil qilish uchun javobgardir. O'ng yarim shar musiqaning balandligi va kalitini belgilaydi. Shu bilan birga, miya ikkala yarim shardan ma'lumotlarni birlashtiradi va bitta ovozli tasvirni yaratadi.

Shunday qilib, inson eshitish idrokining tabiati shundaki, u atrofdagi dunyoning akustik chizmasini tahlil qila oladi. Biroq, har bir kishi o'z eshitish his-tuyg'ularini obyektiv ravishda ifoda eta olmaydi va buning bir nechta sabablari bor:

- tug'ma tabiiy ma'lumotlar yo'qligi;
- eshitish nuqsonlari mavjudligi;
- quloqlarni o'qitish sohasida hech qanday harakatlar amalga oshirilmaganligi;

Musiqani tushunish qobiliyati rivojlanmagan odam uchun musiqiy materialni yetarli darajada baholash qiyin.

Shu sababli, ta'lim muassasalariga kirishda kasbga kirish uchun minimal chegara mavjud bo'lib, bu bo'lajak mutaxassislarning ijodiy va musiqiy qobiliyatlari, tabiiy qobiliyatlari va eshitish hissiyotlarini o'rganish va ifodalash qobiliyatiga ega ekanligini anglatadi.

Bunday holda, talabalar "akustik ko'rish" ni nazorat qilishni o'rganish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Ovoz rejissorligida "professional texnik quloq" atamasi fonogrammani (yoki kontsert ovozi) to'liq idrok etish, tinglanayotgan materialning afzalliklari va kamchiliklarini yetarli darajada baholash qobiliyatini anglatadi. Boshqa soʻz bilan aytganda, ohangdor chiziqlardan tashqari ular joylashgan fazoni eshitish va tovushni texnik jihatdan tavsiflay olish.

Ovozli interaktiv ta'lim ilovalari quloqlarni o'qitish uchun universal yondashuv bo'lib xizmat qila oladi. Ovoz simulyatorlarini shartli ravishda texnik va musiqiy simulyatorlarga ajratamiz. Texnik tovush simulyatorlariga amplituda, spektral (chastota), fazaviy, vaqtinchalik, formatli transformatsiyalar va tovush filtrlash asosidagi mashqlar kiradi. Musiqiy tovush simulyatorlari solfejio va musiqiy savodxonlik elementlarini o'z ichiga oladi: yangragan notalarni, intervallarni, akkordlarni taxmin qilish, musiqiy chiziqdarni yodlash, ritmik naqshlar bilan ishlash uchun xotirani o'rgatish.

Eng mashhur texnik ovoz trenerlaridan biri Phillips's Golden Ears bo'lib, hozirda mavjud emas.

Sound Gym kabi ishlaydigan ilovalar ham mavjud. Ilova quloqlarni o'rgatish uchun mo'ljallangan dastur ovoz rejissorlari uchun o'quv treneri sifatida ishlab chiqilgan.

Musiqi ishlab chiqaruvchilari va ovoz muhandislari uchun tanqidiy tinglash qobiliyatlarini yaxshilash uchun iZotope'dan ilovasi qo'l keladi. Ilova audioyozuvlarni aralashtirish va o'zlashtirishda faol foydalaniladigan iZotope Ozon plaginlari asosida ishlaydi. Rasmiy veb-saytda bepul sinov funksiyasi mavjud.

Ba'zi simulyatorlarni rasmiy veb-saytidan yuklab olish mumkin, ammo bunday ilovalarning so'nggi yangilanishlari so'nggi o'n yilga to'g'ri keladi. Texnologiya rivojlanayotgan bir paytda, ilovalar ham doimiy yangilanishlar va yangi xususiyatlarni qo'shishni talab qiladi.

Bundan tashqari, bunday simulyatorlarda interfeys tilini almashtirish funksiyasi odatda mavjud bo'lmaydi. Bu yana bir qiyinchilikni keltiradi: dasturdan muvaffaqiyatli foydalanish uchun chet tilini suhbat darajasida bilishning o'zi yetarli emas, chunki simulyatorlar ovoz muhandisligi sohasidagi professional lug'at bilan to'ldirilgan.

Afsuski, O'zbekistonda bunday texnik ovoz simulyatorlarining analoglari hali ishlab chiqarilmagan. Shu munosabat bilan, nafaqat kelajak va hozirgi ovoz rejissorlari,

balki bastakorlar, musiqa ijrochilari, ovoz dizaynerlari va musiqa prodyuserlari uchun ham foydali bo'lgan ushbu turdagi mahalliy ilovani ishlab chiqish zarurati tug'iladi. Musiqiy va texnik mashqlarni birlashtirgan audio ilovalar ham mavjud emas.

Texnik ovoz simulyatorlaridan farqli o'laroq, musiqa tovush ilovalari nisbatan qulay va keng tarqalgan. Ulardan quyidagi dasturlarni ajratib ko'rsatish mumkin: BetterEars, Functional Ear Trainer, EarToner, Tete, GNU Solfège va boshqalar. Bunday simulyatorlar foydalanuvchini intervallarni, akkordlarni, rejimlarni, ohanglar va ritmlarni taniy olishga o'rgatish uchun mo'ljallangan. Musiqiy tovush simulyatorlari taxminan bir xil funktsionallikka ega va bir-biridan faqat interfeysda va ma'lum funksiyalarning mavjudligi yoki yo'qligida, masalan, aylanish funksiyasi yoki tasodifiy kalitda ijro etish rejimida farqlanadi.

Shuningdek, professional tinglashni rivojlantirish va o'qitish ta'minlanadigan akustik sharoitlarni yaratishga, shuningdek asbob-uskunalarini tanlashga e'tibor qaratish lozim. Agar musiqa mashqlari qattiq akustik va texnik shartlarni talab qilmasa, texnik ovoz simulyatorlari uchun bu shart majburiydir. Tez-tez ishlatiladigan akustik uskunalardan (arzon minigarnituralar, musiqa markazining karnaylari va boshqalar) foydalanilganda, ishlab chiqaruvchi odatda ovozni bezatadi. Misol uchun, uy kinoteatrida portlashlar ovozi haqiqiydek bo'lishi uchun yuqori chastotalar ko'tariladi. Shuning uchun, agar musiqiy materialni qayta ishlash uchun bunday dinamiklar yoki naushniklar ishlatilsa, yaratilgan musiqiy rasm faqat ushbu texnikada chiroyli va yaxshi eshitiladi.

Quloqlarni o'rgatish ikki yo'l bilan amalga oshirilishi mumkin:

- 1) tashqi akustik sharoitlarga e'tibor bermaslik imkonini beruvchi minigarnituralar (ochiq turdagi minigarnituralar) orqali;
- 2) Yaxshi akustik sharoitlarni, shu jumladan ovoz o'tkazmaydigan yoki hatto akustik ta'mirlashni talab qiladigan karnaylar (studiya monitorlari). Bunday holda, karnaylarning o'lchamlari xonaning o'lchamiga mos kelishi kerak.

Ushbu maqolada ko'rib chiqilgan muammolar musiqiy ijod jarayonini modellashtirish bilan bevosita bog'liq, bu esa, o'z navbatida, musiqashunoslikda matematik tadqiqot usullaridan foydalanishga asoslanadi, shuningdek, zamonaviy musiqachi va ovoz muhandisini tayyorlashda muhim rol o'ynashi mumkin bo'lgan yagona sinestetik, xususan, audiovizual makonga ovozli materialni kiritish masalalari keng qo'llaniladi.

XULOSA

Shunday qilib, obyektiv natijaga erishish uchun professional ovoz rejissori yuqori sifatli uskunalarda o'qitilishi

kerak va zarur - ideal akustik sharoitda yoki hech bo'lmaganda ularga yaqin sharoitda. Shuni ta'kidlash kerakki, quloqchinlar bilan ishlash bu maqsadlar uchun dinamiklardan foydalanishdan keyin ovoz bilan ishlashda eng qulay hisoblanadi.

Professional ovoz muhandisining tinglash qobiliyatini o`stirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish uchun texnik talablarni aniqlash va "ovoz muhandisining texnik qulog'i" tushunchasining asosiy tarkibiy qismlarini asoslash bilan bog'liq muammolarni ko'rib chiqib, uning asosiy xususiyatlarini hisobga olgan holda aytish lozimki, bo'lajak mutaxassis ovoz yozish jarayonida tinglashi, tanib olishi va izohlashi kerak bo'lgan "ovozli kartina" yoki tovush maydonining zarur parametrlarini chuqur o`zlashtirishi lozim. Shuni ta'kidlash kerakki, ushbu yo'nalishda mutaxassislar tayyorlash tizimini rivojlantirishning hozirgi bosqichida muvozanatli va texnik jihatdan barkamol uslubiy vositalar yordamida samarali interaktiv o'quv dasturlari yoki ixtisoslashtirilgan o'quv dasturlari muhim ta'lim funksiyasini bajarishi mumkin.

REFERENCES

1. Derevskix V.V. Sintez i obrabotka zvuka na RS. -SPb., 2013
2. Nikonov A. V. Zvukotexnicheskoe oborudovanie radiodomov I teletsentrov(s pravochnik)-M., 2014.
3. SokolovA .G. Montaj:t elevideniek,i no,v ideo. -M., 2012
4. Derevskix V.V. Sintez i obrabotka zvuka na RS. -SPb., 2019.
5. www.ziyonet.uz

